

Stiltegebieden en landschapssterren

AUTEUR Virgini Geranios

FOTOGRAFIE Monique Bogaerts, Frans Van Bauwel en het RLLK

Steeds meer mensen ondervinden last van lawaai. Maar waarom is geluidshinder meer dan ooit een hot topic? Maken we meer lawaai? Ligt het aan een mentaliteitsverandering? Of is er een andere reden?

Een mentaliteitsverandering kan een verklaring zijn voor het toenemende aantal klachten. Mensen werken langer, komen vermoeid thuis na een drukke werkdag en willen dan ongestoord genieten van een rustige avond. Een typerend, maar tegelijkertijd ook schrijnend voorbeeld van de toenemende onverdraagzaamheid is het feit dat ook spelende kinderen steeds meer als storend worden ervaren. Zo komen speelpleinen regelmatig in opspraak door geluidsoverlast.

Hoewel de impact van ons jachtig leven zeker een rol speelt, is het geen voldoende verklaring voor de stijging van klachten. Een tweede, meer structurele oorzaak moet gezocht worden in de verandering van de ruimtelijke ordening in Vlaanderen. Verschillende maatschappelijke functies raken steeds meer met elkaar verweven. Vooral in stedelijke gebieden wordt de ruimte intensiever gebruikt. Door het samenbrengen van deze functies in bestaande steden worden verkeersstromen, bijvoorbeeld van en naar het werk, beperkt en wordt de schaarse open ruimte in Vlaanderen gevrijwaard van nieuwe bouwprojecten. Hoe dicht er alles bij elkaar komt te liggen, hoe groter de kans op hinder. De afweging tussen ruimtelijke concentratie van bebouwing, economische en andere activiteiten enerzijds en een leefbare omgeving anderzijds is een moeilijke evenwichtsoefening. Omwille van de grote bevolkingsdichtheid en de vergaande verweving van functies is het dan ook niet eenvoudig in Vlaanderen een plaats te vinden waar je volledig 'geluidsvrij', of beter 'lawaaivrij', kan genieten.

'Geluid' en 'lawaai' zijn twee termen die voor velen dezelfde betekenis hebben, hoewel ze eigenlijk helemaal niet hetzelfde betekenen. Geluid omvat alles wat we horen. Dit kan opgesplitst worden in 'achtergrondgeluid' en 'geluidsgebeurtenissen'. Het verschil tussen achtergrondgeluid en geluidsgebeurtenissen is dat achtergrondgeluid een meer

algemeen karakter heeft. Het kan niet rechtstreeks worden gelinkt aan een bepaalde bron, het wordt eerder onbewust ervaren en heeft een direct effect op het algemeen welzijn. Geluidsgebeurtenissen kunnen wel worden gelinkt aan een bepaalde bron. Het geluid wordt herkend en dus meer bewust ervaren, wat niet noodzakelijk hoeft te betekenen dat dit storend is. Natuurlijke geluiden, zoals een kwakende kikker of het tikkende geluid van een specht, kunnen de kwaliteit van een landschap zelfs versterken. Maar als het geluid als storend wordt ervaren, kan het omschreven worden als lawaai of geluidsoverlast. En pas wanneer deze geluidsoverlast een zich herhalend verschijnsel wordt, spreekt men van geluidshinder.

Hoe dicht er alles bij elkaar komt te liggen, hoe groter de kans op hinder.

Stiltegebieden

Om het algemene geluidsniveau op een bepaalde plek te beperken, gaat het beleid uit van een spreiding van de bronnen van geluid. Een gevolg hiervan is alleen dat gebieden die eigenlijk normaal zo goed als 'lawaaivrij' zijn, steeds meer blootgesteld worden aan storende geluidsbronnen. Om deze situatie te voorkomen, is een nieuwe visie op geluidshinderbeleid ontstaan. Deze visie gaat uit van het begrip 'geluidslandschappen', waarbij elke omgeving (natuurlijk of menselijk) een eigen aangepast geluidsklimaat heeft.

Het principe van een geluidslandschap is gebaseerd op dat van een 'geografisch landschap': net zoals de aantrekkelijkheid van een geografisch landschap voor een deel bepaald wordt door zijn diversiteit, kan de diversiteit in geluiden typerend en waardevol zijn voor een geluidslandschap. Sommige landschappen - de zogenaamde stiltegebieden, die in Nederland al langer bekend zijn - zijn zo aantrekkelijk en

Figuur 1a Drie sterren: de mijnterril in Heusden-Zolder (Regionaal Landschap Lage Kempen)

Figuur 1b Twee sterren: de Sahara in Lummen (Monique Bogaerts)

Figuur 1c Eén ster: Het Smeethof in Bocholt (Frans Van Bauwel)

uniek dat speciale bescherming en bijzonder onderhoud noodzakelijk zijn.

De kenmerken van stiltegebieden zijn natuurlijk stilte en rust. Het achtergrondgeluid is met andere woorden grotendeels bepalend voor de kwaliteit van een stiltegebied. Het is immers het geluid dat gehoord wordt tussen de geluidsgebeurtenissen door. Typisch voor stiltegebieden is bovendien dat deze geluidsgebeurtenissen als aangenaam en rustgevend worden ervaren. Stilte betekent hier dus het geluid van ruisende bomen, vogels, kabbelende riviertjes, maar ook van landbouwactiviteiten.

Toch kan zelfs in een stiltegebied een overvliegend vliegtuig of het geruis van een drukke weg een spelbreker zijn. Niet alle stiltegebieden scoren dan ook even goed op het criterium 'stilte'. Om een indicatie te geven van de kwaliteit van een stiltegebied wordt gebruik gemaakt van sterren. Het principe is te vergelijken met de Michelin-sterren, die worden uitgedeeld aan restaurants met een uitzonderlijk goede keuken en correcte bediening.

De kwaliteit van de stilte van een gebied wordt beoordeeld op basis van akoestische en niet-akoestische criteria. De akoestische criteria beoordelen de achtergrondgeluiden en de geluidsgebeurtenissen in een gebied. Achtergrondgeluid wordt geëvalueerd op basis van metingen, zowel overdag als 's nachts en op basis van de beleving door bezoekers en omwonenden. De gebeurtenissen worden geëvalueerd door na te gaan hoe lang een vreemd, dat niet in het gebied thuis hoort, duurt en door te tellen hoeveel geluidsgebeurtenissen zich voordoen per kwartier. Er wordt ook nagegaan hoe bezoekers en omwonenden omgaan met deze vreemde geluiden.

Hoewel deze akoestische criteria doorslaggevend zijn bij het bepalen van de kwaliteit van een stiltegebied, kan dit in een voorafgaand onderzoek ook getoetst worden aan een aantal randvoorwaarden: geluidsbronnen (bijvoorbeeld spoorwegen en industrie), activiteiten in het gebied, toekomstige infrastructuur, de natuurlijke of landschappelijke waarde van het gebied en de minimale oppervlakte. Afhankelijk van de scores op de bovengenoemde akoestische en niet-akoestische criteria worden vervolgens één, twee of drie sterren toegekend. Stiltegebieden met drie sterren behoren tot het hoogste kwaliteitsniveau.

In de stille Kempen

In Noord- en West Limburg (de Lage Kempen) werkt het Regionaal Landschap Lage Kempen (RLLK) sinds 2006 aan het project 'landschapssterren'. Met dit project wil het RLLK de waardevolle landschappen in de regio beter bekend maken bij het grote publiek. Door middel van een publieke oproep werden de twintig mooiste plekjes in de streek geselecteerd. Vervolgens werd een jury op pad gestuurd om deze plekjes aan de hand van acht criteria te beoordelen: uitzicht, stilte, geur, bijzonderheid, cultuurhistorische waarde, schoonheid, X-factor, natuurlijkheid. Geluid is dus niet de enige bepalende factor voor de aantrekkelijkheid van 'sterrenplekjes', maar speelt wel een grote rol. Hoe minder storende geluiden, hoe hoger de score voor het criterium stilte.

Op basis van de scores kregen de twintig geselecteerde plekken landschapssterren toegekend. Drie sterren kregen de mijnterril in Heusden-Zolder, twee sterren ontving de Sahara in Lommel en een ster werd onder meer toegekend aan het Smeethof in Bocholt.

Virgini Geranios is master in de Sociale Geografie en in de Milieu-expertise (geraniosv@hotmail.com)

Literatuurselectie

Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, <http://www.lne.be> Laatst bezocht 21 oktober 2009

FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, <http://statbel.fgov.be/nl/> Laatst bezocht 14 oktober 2009

Stiltegebieden in Vlaanderen, Leidraad bij het creëren van een landelijk stiltegebied, <http://www.lne.be/themas/hinder-en-risicos/stiltegebieden>

Landschapssterren, <http://www.sterrenplekjes.be> Laatst bezocht 1 november 2009-11-01

Botteldooren D., De Coensel B., Geluidslandschappen en hun kwaliteitsindicatoren, www.acoustics.intec.ugent.be Laatst bezocht 1 november 2009

Botteldooren D., De Coensel B. (2006), Quality Assessment of quiet areas: a multi-criteria approach, <http://users.ugent.be/~bdcoense/content> Laatst bezocht 1 november 2009

Portaal van de stilte, <http://www.portaalvandestilte.nl> Laatst bezocht 1 november 2009